Куценко В. Й.

кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник кафедри економіки та управління підприємством, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна
vladimirkutsenko@ua.fm

Ноосферна парадигма розвитку економіки

Анотація. У статті визначено сучасні проблеми соціально-економічного розвитку людства, причини криз і банкрутств підприємств. Наведено філософсько-теологічне обґрунтування формування ноосферної економіки як основи сталого (животворного, стабільного) розвитку підприємства.

Ключові слова: ноосферна економіка; сталий розвиток; місія підприємства.

Volodymyr Kutsenko

PhD (Technical Sciences), Assistant Professor, Dnipropetrovsk National University named after Oles Honchar, Ukraine
72 Gagarin Ave, Dnipropetrovsk, 49050, Ukraine

Noosphere paradigm of economic development

Abstract. *Introduction.* Almost nobody has managed to achieve lasting peace and harmony in society, sustainable (life-giving) development. It is the result of the fact that a person neglects his true spiritual and moral values of life and becomes more and more mercenary. It has led humanity into moral decline, impoverishment of the lower stratum of society, and, at the same time, business entities, national economies and the global economy – into a state of permanent polysystemic crisis. *Purpose.* To justify a noosphere way of managing through spiritual enlightenment of the human mind. *Results.* Sustainable (life-giving) development is not ensured by economic growth, especially through a permanent attraction of credits. Despite the amount of borrowed funds, they do not affect the value and sustainability of the economic effect. Most often, the long-term loans stimulate the cyclic operation of the enterprise with the frequency of fluctuations in the level of profit in 3-6 years. In that way, the mercantile way of managing leads to obsession. Therefore, life inspires to introduce the noosphere economy which will be managed by the enlightened economic executives. *Conclusion.* Sustainable development is achieved by the introduction of the noosphere economy concept: the mission of the enterprise – «the public good»; management principles – «the spiritual and moral unity of the labor collective, self-sufficiency including self-financing, complacency and peaceful cooperation with the international community»; management practices – the «classic doxography, patristics»; the purposes of economic activity – «the prerogative of social effect, the consequence of which is the economic effect»; ways to achieve the goal – «the economic executive enlightened by the Spirit of Truth who is inspired from above to make correct economic decisions». The true way to enlighten the mind is spiritual rebirth of a person who has purged his soul from the greed for money, through faith, hope and love for the Creator and neighbors.

Keywords: Noosphere Economy; Sustainable Development; Mission of Enterprise

JEL Classification: A13; P47; O12; B11

Куценко В. И.

кандидат технических наук, доцент, старший научный сотрудник кафедры экономики и управления предприятием, Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

Ноосферная парадигма развития экономики

Аннотация. В статье определены современные проблемы социально-экономического развития человечества, причины кризисов и банкротств предприятий. Приведено философско-теологическое обоснование формирования ноосферной экономики как основы устойчивого (животворного стабильного) развития предприятия.

Ключевые слова: ноосферная экономика; устойчивое развитие; миссия предприятия.

«... без Мене не можете творити нічого»^{*} [1. Іоанн, 15: 5].

Постановка проблеми. В останні десятиліття відбувається безперервне вдосконалення ринкової моделі економіки, однак досягти сталого (животворного стабільного) розвитку та злагоди в суспільстві практично нікому не вдається. Це наслідок того, що людина нехтує своїми істинними – духовно-моральними – цінностями життєдіяльності й стає ще більш меркантильною. Відтак відбувається моральний занепад людства, зубожіння нижчих прошарків суспільства, а суб'єкти господарювання, національні економіки та світова економіка потрапляють у стан перманентної полісистемної кризи. Сучасна економіка України має чітко виражену тенденцію циклічного функціонування підприємств. Спостерігається зростання небезпечної кредиторської заборгованості держави і суб'єктів господарювання, кількості збиткових підприємств, рівня банкрутств та інших соціально-економічних, політико-правових, екологічних і демографічних потрясень. У 2014 р. усі галузі вітчизняної економіки були збитковими; не отримали прибутку 44,9% підприємств; ВВП тільки за IV кв. зменшився на 15,2% порівняно з аналогічним періодом 2013 р. (у ц. р. спад ВВП склав (табл. 1).

Неефективний спосіб господарювання та фінансово-економічні кризи, які все частіше повторюються і мають

руйнівні наслідки для національної економіки, потребують виявлення ключових причин подібного стану. Насамперед ідеться про необхідність відродження духовно-моральних цінностей нашого буття, які історично були властиві нашим предкам (починаючи із Трипільської культури), заради сталого розвитку суспільства. Цьому, на наш погляд, сприяють небувала за роки незалежності України полісистемна криза та певною мірою розвиток духовної – ноосферної економіки. Таким чином, сьогодні особливої актуальності набуває формування ноосферної парадигми розвитку економіки і суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ноосферизм, і зокрема ноосферну економіку, вивчали українські, білоруські й російські вчені В. Н. Тарасевич [2], О. Г. Білорус [3], П. Г. Нікітенко [4], О. І. Субетто [5], Г. П. Самаріна [6], А. М. Немчин [7]. Вчені А. Куманова (Kumanova, 2012) [8], Д. Кірш (Kirsh, 2004) [9], Й. Цейс (Zeis, 2010) [10], Й. Кіммерле (Kimmerle, 2010) [11], Т. Карвер (Carver, 1935) [12], А. Печчеї (Peccei, 1977) [13] зробили вагомий внесок у формування наукового розуміння духовної свободи, цінностей та просвітлення людського розуму. Вперше термін ноосферної економіки вжив у 90-х роках минулого століття Президент Ноосферної громадської академії наук (Санкт-

^{*} Тут і далі цитати виділено автором курсивом

Таблиця 1
Чистий прибуток (збиток) великих та середніх підприємств України
за видами економічної діяльності, млн. грн.

Загалом,	Рік						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
у тому числі	-41025,1	-37131,1	13906,1	67797,9	35067,3	-22839,7	-258794,2 (44,9)
сільське, лісове господарство	5789,2	7584,8	17170,5	25383,5	26787,2	14984,5	-982,6 (12,1)
промисловість	5542,5	-14192,5	11594,7	32229,9	2592,4	-4181,1	-87731,6 (6,6)
будівництво	-7975,4	-4439,0	-5095,7	-2466,7	-1012,7	-5893,2	-3702,7 (47,5)
торгівля	-34093,2	-13903,7	7547,4	12046,7	210,6	-13248,5	-46799,0 (42,6)
транспорт	234,5	4889,5	1348,7	6500,0	3127,7	-1423,4	-8037,5 (48,6)

* за січень-вересень: у дужках – частка збиткових підприємств, %
Джерело: Авторська розробка за даними Держкому України, 1998-2015 (<http://www.ukrstat.gov.ua/>)

Петербургу), О. І. Субетто, який справедливо розглядав її як «духовну економіку» [5]. За його визначенням, «ноосферна економіка (нооекономіка) – наслідок освітнього, духовно-просвітленого суспільства, в якому реалізується закон випереджувального розвитку якості людини... і якості освітніх систем у суспільстві, при цьому освіта... стає базисом базису матеріального та духовного відтворення». Основою нооекономіки є вчення В. І. Вернадського про ноосферу, яка перетворюється Розумом людини. Нині вивчається питання, як досягти того, щоб розум людський став життєдайним Творцем нашого середовища проживання та трудової діяльності на благо людей і Землі.

Мета статті – теоретико-методологічне обґрунтування ноосферного способу господарювання через духовне просвітлення людського розуму.

Основні результати дослідження. Дотепер фінансовий капітал, інтелект, ресурси здебільшого використовуються заради досягнення однієї мети – отримання максимального прибутку будь-якими способами на якомога довгий строк. Але безперспективність такого напрямку руху господарювання вже усвідомлює дедалі більше вчених. Економісти зі світовим ім'ям Р. Гудленд, Г. Дейлі, Ель-Серафу (Goodland, Daly, El Serafu, 1991) [14]), які стояли у витоків концепції сталого розвитку, на замовлення Світового банку провели дослідження щодо майбутнього ринкової економіки. У своїй доповіді вони зазначили: «В екологічно насиченій ніші, яку займає людство, ринок як механізм розвитку вичерпав себе» [5]. У 2010 – 2013 рр. подібні погляди висловлював і Б. Бернанке (Bernanke, 2013) [15, 5], відомий економіст, екс-глава Федеральної резервної системи США. Отже, головні причини кризи менеджменту ринкової економіки криються у його прагматичних цілях максимізації прибутку власників будь-яким шляхом, нехтування тим, що основне завдання підприємства, сенс життєдіяльності, праці – духовно-моральне виховання (окультурення) членів трудового колективу та плодотворення (плодоношення – (за Г. С. Сковородою): створення морально-матеріальних благ суспільству. Життя довело: чим вище рівень меркантильності й споживацького способу буття, тим менше рівень духовності, людяності, миру та злагоди у країні. Економічна система, яка функціонує заради грошей і пристрасті матеріального збагачення, приречена на перманентні фінансово-економічні кризи та банкрутства, оскільки має повну невизначеність напрямку руху – місію (не знає або не хоче знати правильного, благого путі). Наслідком такого розвитку в «п'ятімі» є цілковита непередбачуваність подій і фінансово-економічних результатів, що не дає жодних шансів на його стійку (життєву) динаміку.

Водночас меркантильний спосіб життєдіяльності й економіки, який особливо виявився в останні 200 років, викликавши глобальні перманентні полісистемні кризи, поступово відходить у небуття. Сучасний бізнес дедалі більше, хоч поки що інтуїтивно, усвідомлює безвихідь монетарних економічних концепцій та поступово починає приймати стратегії соціальної відповідальності (морально-етичної культури господарювання) щодо забезпечення сталого (безкризового, життєдайного) розвитку. Головною метою управління підприємством стає досягнення соціального

ефекту: максимальне задоволення невідкладних потреб споживачів якісною продукцією за доступними цінами, всебічний розвиток особистості, членів трудового колективу та суспільства. Служіння блага людей викликає довіру соціуму, забезпечуючи відповідний попит і необхідний прибуток для подальшого розвитку трудового колективу підприємства та суспільства.

Отже, відродивши моральну (соціально відповідальну) економіку, ми наблизося до духовної – ноосферної економіки. Зазначимо, що ноосфера (гр. *noos* розум + *sphera*) – це новий

еволюційний стан біосфери (перетворення життєвого середовища), за якого розумна діяльність духовно просвітленої людини стає вирішальним фактором її розвитку. У 20-і роки минулого століття В. І. Вернадський, православний академік, засновник ряду наукових шкіл, громадський діяч стверджував, що людиною, всіма процесами на Землі «править Космос» (Господь). Людина – це Космос у мініатюрі» [16]. У кожній людині закладена іскра Божя, совість, щоб виконати свою місію – жити за образом і подобою Творця, який завжди знає як ефективно управляти нашою життєдіяльністю. Вірна людина, із розумом, просвітленим Духом Істини, може трансформувати все живе на планеті. Духовний філософ, природознавець В. І. Вернадський вказував на «потужний вплив людини на навколишнє середовище і преображення біосфери, оскільки в біосфері існує велика... космічна (Божя) сила... Ця сила є розум людини... Господь Духом Своїм просвітить розум людини, коли та очиститься від пристрасті сріблості і почне господарювати за Істиною. Всесвітньо відомий учений справедливо вважав, що людство охопить розумним управлінням живу оболонку планети, перетворивши її в єдину сферу – ноосферу. ...Перед людиною відкривається величезне майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не буде використовувати свій розум (мудрування) і свою працю на самознищення» [17].

Ці істинні цінності й закладені в основу ноосферної економіки. Французькі вчені математик Едуард Леруа та духовний філософ П'єр Тейяр де Шарден (Le Roy, Teilhard de Chardin, 1923) розвинули ноосферне вчення В. І. Вернадського і висунули концепцію ноосфери, яка припускає можливість «оживлення матерії (духовне відродження) і стверджує, що кінцевим пунктом розвитку ноосфери буде злиття з Богом» (Teilhard de Chardin, 1956) [18]. Таким чином, основою ефективного управління та гармонійного розвитку економіки стає сукупний просвітлений розум. Ноосферизм як синтез усіх наук включає і ноосферну економіку. Ноосферну економіку та суспільство О. І. Субетто називає «...духовним соціалізмом, тобто суспільством, в якому діє примат духовних потреб над матеріальними, діє примат планових механізмів над ринковими, діє примат суспільної власності над приватною власністю, діють обмеження на надспоживання і надзбагачення... та дотримуються вимоги гомеостатичних механізмів Біосфери та Планети земля (промислу Божого над людськими бажаннями). Кінець ринку і капіталізму ...є одночасно і кінець ...меркантильної людини та її самовизначення» [5]. Атеїстична («економічна») людина не адекватна Законам Божим, природи, а відтак приречена на економічну й екологічну загибель. Але перехід від монетарного, «сліпого», стихійного середовища, на основі конкуренції та воєн до керованої «Згори» благодатної, мирної співпраці вже розпочався. Основою ноосферної економіки є животворне господарювання, що здійснює людина духовно-просвітленого розуму – ноосферна людина, «мотивація якої далеко виходить за межі освяченої прибутком раціональності. Ноосферна економіка – це принципово нова, якісна економіка, орієнтована на підвищення якості життя людей. Ноосферна економіка... як освітня економіка, – це духовна економіка» [5]. Нооекономіка – це спосіб господарювання,

яким управляє сам Творець через духовно-моральних керівників, котрі за образом та подобою Божою стали *людьми-творцями (Homo Creator)*. Це і є істинна фундаментальна інновація, яка забезпечить сталий (життєствердуючий), гармонійний розвиток людства (основне завдання третього тисячоліття), що передбачає стабільне благополуччя сьогодні та гармонійний спосіб життя в майбутньому. Але як цього досягти?

Досвід господарювання останніх двох століть показав, що гармонійний гармонійного (безкризовий, рівномірний, стабільний) розвиток соціально-економічної системи на основі ринкової (монетарної) економіки неможливий. Чимало вчених вважає, що економічне зростання заради сталого розвитку забезпечується завдяки регулярним кредитним запозиченням. Проведений нами фінансовий аналіз господарської діяльності п'яти найбільших підприємств провідних галузей економіки України за 10 останніх років показав, що незалежно від попиту, власного капіталу, забезпеченості оборотними коштами, фінансового стану ці підприємства постійно залучають різні види кредитів та позик, що негативно впливає на їх фінансово-економічне становище. Встановлено, що на розмір і стабільність отримання чистого прибутку в ринкових умовах, коли реально цілком більшості підприємств є максимізація прибутків, практично не впливають обсяги кредитів, які для цього залучаються. На прикладі акумуляторного заводу ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО» ми виявили, що за перші 8 років досліджуваного періоду довгострокові зобов'язання зростали майже постійно – від 2000 тис. грн. до 349 968 тис. грн. (табл. 2), що призводило до постійних збитків підприємства – від 789 тис. грн. до – 99 459 тис. грн. При подальшому зростанні довгострокових зобов'язань до 603 605 тис. грн. упродовж двох останніх років ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО» демонстрував прибуток. Причому, однаковому за два роки прибутку (9795 тис. грн.) відповідали різні за обсягами довгострокові зобов'язання.

Таким чином, кредити не справляють жодного впливу на розмір і динаміку чистих прибутків (рис.), а викликають лише їх циклічний характер із циклом 4 роки – для ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО» та 3 – 6 років для інших підприємств (табл. 3) [19].

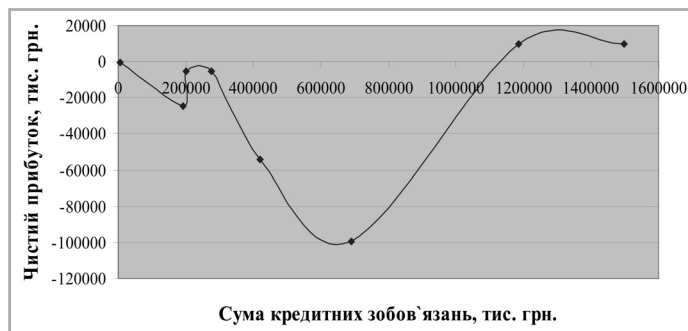

Рис. Вплив кредитів на прибуток ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО»

Джерело: Авторська розробка

рально-етичне виховання трудового колективу). Окремо на Заході сьогодні відомі такі соціально відповідальні компанії, як Ben & Jerry та Body Shop, які за кінцеву мету обирають благо суспільства. Слід зауважити, що до кінця XVIII ст. домоустрій, особливо в Західній Європі, ґрунтувався переважно на християнських цінностях, коли державною політикою проголошувалося *загальне благо*, особливо для простих, бідних підданих, яке в тій чи тій мірі надавалося людям. З IV століття до Різдва Христового функціонувала класична (*антична – давньогрецька*) економіка (за Аристотелем), яку в середньовіччі називали *моральною філософією*, а пізніше – *моральною економікою*, що забезпечувала безкризовий економічний розвиток людства. Нині за своєю суттю вона стала *монетарною економікою – хрематистикую*. Чому 2200 років державна та економічна влада мала намір служити своїм підданам, а сьогодні – в основному своїм меркантильним інтересам? Чому так радикально змінилися цінності влади? Насамперед тому, що почала нехтувати християнськими цінностями, більшість людей, адже, відомо: який народ, така йому дається «Згори» і влада. Життя у всій його гармонії забезпечується лише об'єктивними законами розвитку суспільства, природи та Космосу, які даються нам Творцем, що і є прероґативою ноосферної економіки.

Тому нашому народу не слід ззовні шукати допомоги – фінансово-матеріальної чи, тим більше, військової. Місія підприємства «благо суспільства» переважно ґрунтується на таких принципах ноосферної економіки: духовно-моральна єдність членів трудового колективу, самозабезпечення, у т. ч. самофінансування, самодостатність, самовдоволення (тим, що маєш) та мирна співпраця зі світовим співтовариством. Новими методами управління можуть бути: метод класичної доксографії (використання світобачення древніх античних філософів для розв'язання сучасних проблем життєдіяльності людини) та патристики (християнське філософське вчення, основою якого є монотеїзм, супранатуралізм та креаціонізм – визнання єдиного, істинного Бога). Головною метою господарської діяльності має стати досягнення соціального ефекту, результатом

Таблиця 2

Вплив кредитів на прибуток ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО»

Рік	Статутний капітал, тис. грн. п.(300)	Довгострокові зобов'язання, тис. грн. п.(480)	Поточні зобов'язання, тис. грн. п.(620)	Кредитний Капітал, тис. грн.	Чистий прибуток, тис. грн. Ф.2 (220)
2002	48357,9	2000,0	3338,2	5338,2	-789,4
2004	55971,5	135586,3	55103,3	190689,6	-24767,5
2005	55971,5	154237,8	46913,5	201151,3	-5364
2006	55971,5	252443,1	24771,2	277214,3	-5364,2
2007	55971,5	232170,0	187589	419759	-54143,7
2008	65962	349968,0	340891	690859	-99459
2009	599960	652416,0	533116	1185532	9795
2010	599960	603605,0	893072	1496677	9795

Джерело: Авторська розробка за балансом підприємства

Тож можна зробити висновки, що на стабільність прибутку головним чином впливає вибрана місія (служіння, призначення) підприємства. Про це свідчить позитивний закордонний і вітчизняний досвід соціалістичної економіки, коли основною метою державних підприємств СРСР була соціальна відповідальність (максимальна зайнятість та мо-

Таблиця 3

Вплив розміру довгострокових зобов'язань підприємств на циклічність їх діяльності

Показник	ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат»	ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат»	ПАТ «ВЕСТА-ДНІПРО»	ВАТ «Запоріжжя-кокс»	ПАТ «Нікопольський завод феросплавів»
Середньорічні довгострокові зобов'язання, тис. грн.	279155,2	151360,9	297803,3	119113,4	239995
Тривалість циклу прибутків, роки	3	3	4	6	6

Джерело: Авторська розробка

якого є економічний ефект, а способом її досягнення – просвітлений духом Істини розум господаря-управління, якому правильні економічні рішення надихаються «Згори». Тільки із відродженням духовно-моральних цінностей людини, які лежать в основі ноосферної економіки, Творець дасть нам відповідну турботливу і відповідальну владу на благо та процвітання всього народу. Відтак буде забезпечено сталий (животворний) розвиток людства. І цей процес вже розпочався та набирає стрімкого розвою в Україні. Поштовхом до цього стало небезпечне фінансово-економічне і військово-політичне становище в нашій країні. Ці чинники змичили певною мірою духовно-моральні, християнські цінності людей. Нооекономіка ж буде впроваджена тоді, коли наше середовище (перш за все, суспільство) стане животворним, тобто тоді, коли душі наші стануть очищеними від зла – живими, а в серцях наших буде Мати Божя «Економісса» та Господь, який управлятиме трудовою діяльністю через просвітлений Духом Істини розум.

Висновки. Дослідження показали, що сталий (животворний, стабільний) розвиток не забезпечується ринковою (монетарною) економічною системою, особливо через залучення кредитних запозичень. Обсяги позик практично не впливають на величину і стабільність економічного ефекту. Найчастіше кредитний капітал сприяє циклічному функціонуванню підприємства з періодичністю коливання отримання прибутків у 3 – 6 років. Це є наслідком меркантильної місії та монетарного способу господарювання. Тому життя вимагає впровадження духовно-моральної концепції ноосферної економіки, що базується на таких основах: місія підприємства – «благо суспільства»; принципи управління – «єдність членів трудового колективу, самозабезпечення, у т. ч. самофінансування, самодостатність, самовдоволення та мирна співпраця зі світовим співтовариством»; мета господарської діяльності – «прерогатива соціального ефекту, результатом чого є економічний ефект»; спосіб досягнення мети – «просвітлений духом Істини розум господарника, якому оптимальні економічні рішення надихаються «Згори». Саме нооекономіка забезпечить сталий розвиток на благо і процвітання спільноти всіх людей на планеті Земля. Життєдайна зміна нашого середовища проживання досягається через трудову діяльність духовно відродженої людини, яка має просвітлений розум та очистила свою душу від пороку сріблостюбства через віру, надію та любов до Творця і ближнього. Ці духовні цінності лежать в основі ноосферної економіки, що забезпечує гармонійний розвиток і животворне, мирне середовище проживання людства, про що чаяв духовний учений, який вболівав про долі людські та Землю, В. І. Вернадський.

Для ствердження засад нооекономіки в Україні необхідно розробити Національну концепцію і Програму духовно-морального розвитку суспільства у сфері освіти, науки та господарської діяльності. У ВНЗ відкрити теологічні факультети.

Література

1. Библия. – М. : Российское библейское общество (на церковно-слав. языке), 1993. – 1658 с.
2. Тарасевич В. Н. Цикличность и этногенез в эволюции первых цивилизаций / В. Н. Тарасевич // Владимир Иванович Вернадский и Лев Николаевич Гумилев: Великий Синтез творческих наследий (кол. монография). – Кострома, 2012. – С. 376 – 390.
3. Білорус О. Г. Постіндустріальна світосистема глобалізму чи глобальна ноосферна економіка? Рецензія на монографію Гальчинського А. С. «Політична нооекономіка: початок оновленої парадигми економічних знань» [Електронний ресурс] / О. Г. Білорус // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5-6(1). – С. 100-101. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchad_2013_5-6\(1\)_28.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchad_2013_5-6(1)_28.pdf)
4. Никитенко П. Г. Ноосферная экономика и социальная политика / П. Г. Никитенко. – Минск : Беларуская навука, 2006. – 476 с.
5. Субетто А. И. Теоретическая экономия в начале XXI века – к новым основаниям синтеза экономической науки в системе Ноосферизма / А. И. Субетто. – СПб. – Кострома : КГУ им. Н.А. Некрасова, 2009. – 98 с.
6. Самарина Г. П. Ноосферная экономика: банки и кризисы финансовой системы / [электронный ресурс] / Г. П. Самарина, С. Е. Дорошко, О. Д. Чадаев – СПб., ПИФ.com, 2008. – Режим доступа : http://idiinvest.narod.ru/Book/Book_Contents/Book_Contents.htm

7. Теоретические основы и методология социально-экономического управления России XXI века: ноосферный аспект [А. М. Немчин, А. И. Субетто, Е. Ю. Сулов, Ю. Е. Сулов]. – СПб. : СПбГИПТ, 2006. – 320 с.
8. Куманова А. Универсальное гуманитарное эпистемологическое знание (Естественная классификация. Международная библиография. Идея мирового культурного Объединения) / А. Куманова // Владимир Иванович Вернадский и Лев Николаевич Гумилев: Великий Синтез творческих наследий (кол. монография). – Кострома, 2012. – С. 489 – 500.
9. Kirsh D. Metacognition, distributed cognition and visual design / D. Kirsh // Cognition, education and communication technology / Ed. P. Gardinfas, P. Johansson. Mahwah, N.J. : L. Erlbaum, 2004.
10. Zeis J. Evidentialism versus Faith / J. Zeis // Social Epistemology. – 2010. – Vol. 24(1). – P. 1-13.
11. Kimmerle J. The interplay between individual and collective knowledge / J. Kimmerle, U. Cress, C. Held // Knowledge Management Research and Practice. – 2010. – 8(1). – P. 33-44.
12. Carver T. The essential factors of social evolution / T. Carver. – Cambridge, 1935.
13. Peccei A. The Human Quality / A. Peccei. – Oxford; New York : Pergamon Press, 1977.
14. Goodland R. Environmental Sustainable Economic Development / R. Goodland, H. Daly, El Serafu S. (Eds.) // Building on Brundtland. Washington DC : World Bank, 1991.
15. Coy P. Look Who Bermanke Just Blamed for the Financial Crisis [Electronic resource] / P. Coy // Bloomberg Business, 2013. – Accessed mode : <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-07-11/look-who-bernanke-just-blamed-for-the-financial-crisis>
16. Вернадский В. И. Биосфера / В. И. Вернадский. – М. : Мысль, 1967. – 367 с.
17. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере [электронный ресурс] / В. И. Вернадский // Наука. Успехи современной биологии. – 1944. – №. 18, вып. 2. – С. 113-120. – Режим доступа : <http://vernadsky.lib.ru>
18. Teilhard de Chardin P. Le phenomene humain / P. Teilhard de Chardin. – Paris : Les Editions du Seuil, 1956. – 348 p.
19. Куценко В. Й. Духовна сутність кредитів і банкрутства підприємства / В. Й. Куценко // Соціальна економіка. – Х. : ХНУ, 2012. – № 2-3. – С. 91-105.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2015

References

1. *The Bible*. (1993). Moscow: The Russian Bible Society (in the Church Slavonic language).
2. Tarasevich, V. N. (2012). *Cyclicality and ethno genesis in the evolution of the first civilizations. Vladimir Vernadsky and Lev Gumilev: Great Synthesis of creative heritage* (376-390). Kostroma, Russia (in Rus.).
3. Bilorus, O. G. (2013). Post-industrial globalization system of the world or global noosphere economy? *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 5-6(1), 100-101 (in Ukr.).
4. Nikitenko, P. G. (2006). *Noosphere economics and social policy*. Minsk: The Belarusian science (in Rus.).
5. Subetto, A. I. (2009). *Theoretical economy at the beginning of the XXI century – to the new grounds of synthesis of economics in the system of Noospherism*. St. Petersburg-Kostroma: Nekrasov Kostroma State University (in Rus.).
6. Samarina, G. P. (2008) *Noosphere economics: banking and financial system crises*. Retrieved from http://idiinvest.narod.ru/Book/Book_Contents/Book_Contents.htm (in Rus.).
7. Nemchin, A. M., Subetto, A. I., Suslov, E. Y. et al. (2006). *Theoretical framework and methodology of social and economic management of Russia of the XXI century: the noosphere aspect*. St. Petersburg: SPbGIPT (in Rus.).
8. Kumanova, A. (2012). *Universal humanitarian epistemological knowledge (Natural classification. International bibliography. The idea of the world's cultural association) Vladimir Vernadsky and Lev Gumilev: Great creative heritage Synthesis* (489-500). Kostroma, Russia (in Rus.).
9. Kirsh D. (2004). *Metacognition, distributed cognition and visual design. Cognition, education and communication technology* (In P. Gardinfas, P. Johansson. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum.
10. Zeis, J. (2010). Evidentialism versus Faith. *Social Epistemology*, 24(1), 1-13.
11. Kimmerle, J. et al. (2010). The interplay between individual and collective knowledge. *Knowledge Management Research and Practice*, 8(1), 33-44.
12. Carver, T. (1935). *The essential factors of social evolution*. Cambridge.
13. Peccei, A. (1977). *The Human Quality*. Oxford; New York: «Pergamon Press».
14. Goodland, R., Daly, H., & El Serafu, S. (Eds.). (1991). *Environmental/Sustainable Economic Development. Building on Brundtland*. Washington DC: World Bank.
15. Coy, P. (2013). Look Who Bermanke Just Blamed for the Financial Crisis. *Bloomberg Business*. Retrieved from <http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-07-11/look-who-bernanke-just-blamed-for-the-financial-crisis>
16. Vernadsky, V. I. (1967). *Biosphere*. Moscow: Thought (in Rus.).
17. Vernadsky, V. I. (1944). A few words about the noosphere. *The Successes of Modern Biology*, 18(2), 113-120. Retrieved from <http://vernadsky.lib.ru> (in Rus.).
18. Teilhard de Chardin, P. (1956). *Le phenomene humain* (Tome I). Paris: Les Editions du Seuil (in Frainch).
19. Kutsenko, V. Y. (2012). The spiritual nature of loans and bankruptcy of the enterprise. *Sotsialna ekonomika (Social Economy)*, 2-3, 91-105 (in Ukr.).

Received 27.02.2015